

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 33.

V torek 10. augusta 1852.

I. tečaj.

Ljudska šola.

To se ne da tajiti, da je vest vsakemu človeku prirojena. Že mlado detce pokaže, da vè in čuti, alj je prav alj pa ne prav delalo in se obnašalo. Detce, ako se je prav in lepo obnašalo, se mu to že na licu pozna: ono je veselo, zadovoljno in židane volje; ako je pa kaj tacega storilo, kar ni prav in gerdo, hitro glavico pobesi, nima pokoja ne veselja, se boji in sramuje.

Res je taj, da je vest u človeku že u pervej mladosti zbu-jena in da svoje življenje s tim pokaže, da človeka hvali alj graja, kakor on zasluži. Pa vendar vest še nekako dremlje, ne govori še jasno in glasno, in otrok bi rekel še po mraku tava; detce še ne ve in ne spozna vselej in prav jasno, alj se je prav alj ne prav obnašalo.

Za to gleda, kako se odraščeni ljudi, posebno stariši in učitelji obnašajo, in zvesto poslušajo, kaj ti porečejo. Po tem potu hoče detce zvediti, kaj je prav kaj ni prav, kaj ima storiti, kaj opuščati. Iz tega se vidi, da odgojitelj (Erzieher, naj bo oče, mati alj učitelj) pri mladih otrocih mesto vesti govori in kliče, in, tako reči, vest nadomestuje. Dete dremlje in ne vè prav kaj in kam; odgojitelj je vidljivi angel varh, ki ga vodi in varje po nevarnem in neznanem potu. Po tem taj se praša, kaj ima učitelj in odgojitelj storiti, da bode še dremajočo vest pri otrocih tolmačil in nadomestoval? On ima:

- a) skerbeti in si prizadevati, da ga bojo učenci spoštovali in radi imeli; —
- b) sam se lepo, pošteno in keršansko zaderžati;

Čujoci sestavek o slovu Korvidik sol, ki ni golo številstvo.

- c) učence hvaliti, ako se lepo obnašajo, jih pa tudi svariti in grajati, ako kaj gerdega in grešnega storijo;
- d) slednič jih k pobožnosti napeljevati.

Kosilice slēpe babice.

(Dalje.)

Deklica dobrega serca.

Imenitna gospa (mejna grofinja) Ljuboslavina se je na gari-
cah peljala, in je le samo hišno in služabnika s seboj vzela, svojo
sestro obiskat, ktera je v neki vasi prebivala. Kolo na garah se
zlomi, pa dasiravno pri tej nesreči nihčér životne škode ni terpel,
so morali vendar do bližnje vasi, ki je skori poldrugo uro od on-
dot ležala, radi ali neradi k nogam se podati. Grofinja pošle
hlapca popredej, da bi kolarju povedal, ali bi vtegnul gare po-
ravnati. Kočijaš obstoji s konji, gospa pa prijeme hišno pod paz-
duho in se poda s njoj na pot. O poldnevu je bilo, in sonce jih
je močno peklo; ker pa grofinja ni bila navajena peš hoditi, se
je hitro vgnala, da bi se pa spočila, je morala raz pot na travnik
iti, kder je nekaj dobja stalo. Tam v senco pod eno tistih drev
se vsede, in se veselo ozira po lepih krajih, koji so pred njoj se
prostirali. Na enkrat zagleda deklico s bremenom zvezanih derv,
kjih je na glavi imela, črez travnik iti; lepše deklice od ove
(te) še mejne grofinje oči niso nikoli kar vidile. Njeni ličici so
bile, kakor bi kri in mleko zli; njene velike oči, sinje kot jasno
nebo, so bile sladkosti polne in milosti, okoli glave je imela ru-
men robec iz tančice zavit, spod kojega so čedno spletene ki-
tice njenih plavih las molele, in deklice lepemu licu še več kra-
sosti dale.

Ta imenitna gospa ni imela nič otrok, in zatorej je bila zlo
žalostna. Vidši ono ljubeznivo dekličico, se ji ne vbrani njene
matere zaviditi (ponidati); ona ukaže hišni, punčico poklicati, in
k njej pripeljati. Deklica se pohlevno, spodobno in pa brez vsega
straha približuje, podè svoj svezek na zemljo, se mejnej grofinji
prikloni in jo vpraša, ali bi njej morebiti kaj zaukazati imela. Ni-
česar, odgovori gospa; samo, da bi se s teboj nekaj pogovarjala;

vsedi se sem le na trato, in mi naj prej povej, kako ti je ime? Rozina Luči mi je ime, mila gospa, odreže se deklica. Imaš še živo mater in očeta? — Moj oče so že davno umerli; moja mama imajo mene samo, in prebivajo v bližnji vasi. Meni se zdi, da niste preveč srečne. — Oh! zakaj ne? Medve se lepo imave in sve zadovoljne. — Meni se pa zdi, da ste jako vboge! — Medve si pridelave kruha za najno potrebo; imave kure, koje nama jajca nesejo, mama so jih dones na prodaj nesli, kar bojo za nje skupili, se prihrani za hišno najemščino (Miethzins). Kaj pa delate, da si kruha služite? Po letu greve plēt, po žetvi in pa klasje nabirat. — Ker pa vedve toliko dela prenesete, slabo jeste in borno oblečene hodite, kako pa morete zadovoljne biti? Medve? na te reči čisto ne mislive, kadar je človek lačen, se Bogu zahvali, da le ima se s čim najesti, in vsaka jed mu dobro diši. Akorano nimave lepih oblačil, sve vendar čedno in spodobno oblečene; sami lenuhi so, koji raztergani in vmazani hodijo; mama skerbijo, da se najne obleke všivajo, in jaz sim tudi že začela jim pomagati. — Rozina, hočeš s menoj v uno vas iti? Prav rada, dokler moja mama nocoj domú ne pridejo; ali prej pa moram jaz še to le breme derv k domu zanesti. Ko bi jih pa jaz kupila? Tadaž že! pa šest beličev velja, slišite! — To imaš 6 beličev (reče grofnja vstajaje); podej doli svoje bremce in pojdi s nami. (Rozina sama pri sebi misleča.) Ker ga je kupila, se spodobi, da bi ga za njoj nesla, (ter hoče ga prijeti), ali grofnja njej ne pripusti, in se verne na pot proti vasi. Pridši na vas, gre v gostivnico, koja se ji prav pristojna zdi. Služabnik njej pride pravit, da bode nje voz še le v petih urah poravnan. Mejna grofnja ukaže južino napraviti, in kerčmarica jo zapelje v snažno izbo, kamor ste une dve tudi smele iti; tam da imenitna gospa svojej hišni skrivaj povelja, ki gre, da jih spolni. Med tem se pogovarja visoka žlahtnica s Rozinoj, in biva vedno zadovoljnejša, slišaje, da na vsako prašanje tako lepo in pametno odgovarja; črez vse pa zaradi (zadeli) njene nježnosti in ljubezni, kteri je v svojem sercu za lastno mater svojo nosila.

Hišna pride nazaj obložena s oblačili, kojih je v vasi nakupila; sleče maličko na ukaz žlahtne gospe, ter njej oblečo

tenčinasto srajčico (čikele), lepo višivano (gestikt) podjančico in svilno (židano) oblečico, ki je bila svetlo zelena in s rudečim pajčolanom (Flor) okinčana; potem jo čedno oplete, iz kitic pa lepo kronico na glavi naredi, in umetno povit cvetlični venec na njo položi. — Od začetka je bila Rozina vporna in sramožлива, da jo je oblačila, ker je pa mičnega serca bila, se je po maloma vsemu vdala. Ko je že prav lepo napravljena bila, jo grofinja pred ogledalo pelje, ter njej reče, naj se notre ogleduje; deklica pogleduje spod čela v zerkalo, se nasmeja in rudečica jo obleti. He, kaj pa misliš! pravi žlahtnica, ali bi ne hotla vselej tako lepo oblečena biti? O se vč da, ali kako pa bi v takem oblačilu po travo in pa plēt hodila? Glej, ako bi ti moja hči bila, kakor si želim, bi tebi ne bilo treba delati, kakor pa zdaj; ti bi se učila brati, pisati, računiti, peti in pa še časa bi ti ostalo za veselovanje; na prehod bi se z menoj peljala, da bi te na vse viže razveselovala in ti kratek čas delala.

Gospa Ljuboslavina se Rozine ni mogla naobjemati, hišna se čudi črez deklično vljudno obnašanje s gospoj in črez njeno osobno lepoto; in pa kako je znala gospi grofinji se prijazno delati in jej dvoriti, da jo je bolj kot hišno prehvalila; Rozina pa tak govor vsa zmotna posluša.

Sedaj pridejo praviti, da je južina že na mizi; mejna grofinja gre s Rozinoj za roko v dvoranico in jo zraven sebe k mizi posadi. Sirotica se je tukej tako sramovala, da se je skori razplaklala; ker pa vidi, tako lepo s njoj obhajati in ravnati, njej začne s časoma bolj serce dajati. Mesenica jej tako dobro diši, da jo prav rada jč; meso, ki za juho pride, se jej zdi izverstna hrana, koje se tako do sitega najč, da od drugih jedil, ki so na mizo prišle, ni mogla več jesti, dasiravno jo grofinja še tako sili in priganja. Vina piti jo niso mogli pripraviti po nobeni viži; komej ga pokusi, se že strese na-nj, in za božjegadeli prosi, da bi njej vode dali. Ko pa vidi sadje in druge sladkarije na mizo prinesiti, se glasno začudi: Na! to je že spet druga južina! da bi vse vesne otroke povabiti vtegnila, bi vendar se nasitili! — Prav je, Rozina, ali hoččš s menoj iti in pri meni biti, boš vsak dan tako dobro, ali pa še bolje imela. Ako bi po mojem bilo, ljuba

moja gospa, bi jaz si na vse sile prizadevala, vam vstreči, pa nemogoče mi je svojo drago mamico zapustiti, ki nimajo nikogar razun mene, da bi jim pristopil in postregel, kadar so bolni. — Jaz bodem deklo plačala, da jim bode stregla, reče gospa grofinja. To dro; ali ta ženska jim ne bo za nobeno ceno tako rada in dobra, kakor pa jaz; moja mama so za-me skerbili in mene redili, ko sim še mala bila; sedaj, ko sim že večji, jih nočem zapustiti, kadar bodo mama stari, jim bodem kruha pridelovala, kakor so oni za-me storili, ko še jaz si nisim mogla nič prislužiti. Visoka žlahtnica se čuti ganjena zadeli ljubezni in sočutja, katero je ta deklica do matere svoje imela, ter ji več mogoče bilo ni, jej domu braniti; privoli gospa, da deklica zopet svojo vsedujo jankico vzame in gre svojej ljubej mamici, ktera bi vtegnila že v skerbi za njo biti. Prej da jo na iti, jo poljubi, in njej napolni žepe (aržete) s tistimi jedili in sladkarijami, katerih ona pri mi zi še pokusila ni.

Rozina se čuti kot ptičica, ki fantiču iz rok uide, kateri jo ravno v ptičnjak zapreti hoče. Vzame v roko svoje coklice, in čisto bosa tako hitro leti, da je hišna, kterej je grofinja ukazala za njo iti, dovolj opraviti imela, da je ni spred oči zgubila. Vendar pride hišna bersš za Rozinoj v napol poderto in s slamoj pokrito bajtico, in jo že najde v naročju svoje ljube matere, kojej zvesto pripoveduje, da je neka lepa, imenitna gospa hotla jo s seboj vzeti, obljubivši jej vsak dan trojne jedila dati. Jaz sim pa vendar všla (pristavi deklica), akoravno unej gospi dobro hočem, in jih rada imam, pa vendar niso moja ljuba mama.

Hišna povē tej kmetinji, da njeni gospi mejnej grofinji Rozinino žlahtno serce tako neizrečeno dopade, da jej hoče 200 dvajsetic letne plače zagotoviti, in hoče, kakor hitro se bode v mesto nazaj vernila, besedo podpisati; zatorej jej pusti ime in stan imenitne gospe in pa kraj in število njene hiše v mestu (z besedoj: nadpis za list), ter jej priporoči, da bi se prihodno nedelo viditi dala, in Rozino s seboj pripeljala. Žena njej obljubi, in pošle tisučerni blagoslov svojeje dobrotnici.

Akoravno grofinja Ljuboslavina ni rada slišala zoper govoriti, je bila proti temu vendar dobrega serca in velikodušna, ter

spozna, da nima oblasti s Rozinoj po svojej volji ravnati; tudi ne primorati je, da bi njo bolj od svoje matere za vred imela; zato-rej odloči, po drugem potu dobrega storiti njej, kar je mogla.

(Dalje sledi.)

Osel piskač.

Dolgouhi osel

Šel je mem vasi

Tje po senožeti

Po nevedoma.

Je staknil piščalko,

Ktero je ovčar

Tamki bil popustil

Po nevedoma.

Dolgo ogledava,

Dolgo voha jo,

In v njo zapihne

Po nevedoma.

In v piščalki stanjša

Njega sapa se,

In piščal zapoje

Po nevedoma.

Tete! reče osel,

Kak piskati znam,

Naj še kdo mi reče,

Osel nič ne zna.

Dost jih je, ki včasi

Tud' zadenejo

Kej brez vse vmetnosti

Po nevedoma.

Ljudske šole na Koroškem. *Sakole*

Leta 1851 je bilo u Koroškej vojvodini 274 katoliških ljudskih šol vsih vkup; med timi so bile 4 glavne šole, 266 je jih bilo pervenčnic, in 4 so bile za deklice. Zastran jezika, u kterem se je učilo, je jih bilo 207 nemških, 17 slovenskih in 50 nemško-slovenskih šol.

Ušolanih vesí je bilo 2575, neušolanih 690. Otrok za šolo zrelih je bilo vsih vkup 13,447, u šolo je jih pa hodilo 11,287; po tem taj je jih ostalo 2160 brez šolskega nauka.

Te številke so železne priče, ter pričajo:

- a) da Gorotanci za šole kaj marajo. Kranjska vojvodina postavim šteje blizo 500,000 prebivavcev, ima pa le 105 šol; Koroška šteje 320,000 prebivavcev, ima pa 274 šol! Slava Gorotancem!
- b) da Slovenci na Koroškem za šole veliko manj marajo kakor pa Nemci. Med prebivavci je jih več ko tretjina terdih

*) Časih "šolski prijatelj" nam je *priznava* priznava, da smo se "midan" popri šolskega stanja na Koroškem iz "grai" koga "izpisa" vzeli, ki ga je takrat "šolski prijatelj" iz "ost. šolski"

stavi ravna? — Učitelji! Pošilajte popise svojih šol našemu „šolskemu prijatelju“ v Celovec, kateri bode gotovo rad vse oznanil, kar nas vèdети tak silno mika. Nadjamo se, da nam bodo od vsih strani slovenskih pokrajin vestniki prišli, da nam prinašajo bele in černe kostke, vesele in žalostne glase, da se napredek domovine s pretresovanjem bolje pospèši. Ne tožite, da le slabo napredujemo; nič ne dene, ako se le napreduje; samo da se ne hodi po rakovo. „Kamen do kamena palača, zrno do zrna pogača.“

R. R.

* *Iz Škofje Loke*. 27. in 28. t. m. smo imeli tukaj šolske preskušnje. Veliko smo imeli poslušavcev. Prišel je tudi vis. čast. g. Dr. Močnik in g. okrani poglavar. Vse je precej dobro šlo. Posebno so se nam pa zopet učenci in učenke pevske šole obnesli. Tako so peli in peli, da so se vsi poslušavci čudili. Gospodje uradniki in drugi tukajšni šolski prijatli so pevcem in pevkam lepe darila nakupili. Cela šola od prvega do sadnjega, vsak je nekaj dobil.

* Une dni smo oznanili, da je vis. ministerstvo škofije slovenskih dežel poprašalo, alj bi še treba bilo stare nemško-slovenske in s Bohoričico tiskane katekizme vnovič u natis dati. Slišimo, da ste se škofiji — Lavantinska in Ljublanska — za novi pravopis in za slovenski katekizem potegnile; Celovska pa menda priporočuje staro Bohoričico in nemško-slovenske katekizme. Taka se godi, ki imajo zastran slovenskih šol terdovratni starokopitneži in terdi Nemci nar več govoriti in zapovedovati! Zajec in boben. —

* *Iz Celja 31. julija*. Danes je bila tukaj lepa, za stariše in otroke vesela slovesnost razdelitve šolskih daril pridnim učencem in učenicam Celjskih normalnih šol. Opustim slovesnosti popisati; le ene reči omenim, ktera se mi hvale in posnemanja vredna zdi, namreč: da so razdeljene šolske darila večidel bukve bile domačih pisateljev, nemških in slovenskih. Med nemškimi darili je bila večjim deklicam podarjena zares lepa knjižica, ki jo je zložil gosp. H. Costa: „Die Herzogin von Angovlème. Ein Lebensbild“, ktero zdaj pridne Celanjke — deklice in njih matere — s veseljem prebirajo. J. Ž

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einspieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.

*Sol k promišljenemu spodbudil, ktere smo jim študij prinarili a gelon
školstvo je menda naravno, da bi si pravičilo, da, katekizem
da, ki je bil vzrok našega spira, katero danes radi prebirajo xx)*